

I Ty polubisz lektury szkolne

**AGATA
ŁUKASZEK-PIOTROWSKA**

CZEŚĆ III

POZYTYWIZM

BIBLIOS

I Ty polubisz lektury szkolne

Pozytywizm

Tom III

Agata Łukaszek-Piotrowska

Z serii

I TY POLUBISZ LEKTURY SZKOLNE, TOM III

Pozytywizm

Opracowała

Agata Łukaszek-Piotrowska

© Copyright by Biblios 2006

All rights reserved. Wszelkie prawa zastrzeżone.

Plik przeznaczony jest do użytku prywatnego i zabronione jest rozpowszechnianie.

Znak graficzny zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wydawca:

Wydawnictwo BIBLIOS

20-829 Lublin

ul. Lubuszan 15

tel. 0-817502756

fax 0-817502767

e-mail: bibl.wys@pro.onet.pl

www.sluchamy.pl

ISBN 978-8374980-35-7

I Ty polubisz lektury szkolne...

Opracowania

- seria opracowań lektur szkolnych przeznaczona dla gimnazjum i liceum
- znajdziesz w niej informacje o autorach, streszczenia, komentarze, analizy i interpretacje
- zawiera konieczne wiadomości z teorii i historii literatury
- proponuje omówienia lektur przewidzianych programem zreformowanej szkoły
 - ujętych w standardach wymagań egzaminacyjnych na zakończenie gimnazjum i szkoły średniej
 - przewidzianych w nowych programach nauczania

będzie dla Ciebie pomocą w toku kształcenia oraz przed maturą

Uwagi wstępne

Trzecia część serii *I Ty polubisz szkolne lektury* zawiera streszczenia i komentarze dotyczące literatury okresu pozytywizmu. Czytelnik znajdzie tu omówienia prozy małych i dużych rozmiarów oraz interpretacje wierszy lirycznych najczęściej omawianych w ramach programów szkolnych. W sytuacji, kiedy komentujemy kolejne dzieło jednego autora – wówczas informacje biograficzne można znaleźć w pierwszym rozdziale poświęconym jego twórczości. Nie powtarzamy również cech formy utworów reprezentujących ten sam gatunek – przy pierwszej okazji zamieszczamy potrzebne informacje, przy kolejnych odsyłamy do odpowiedniego miejsca w książce, niekiedy dodajemy uwagi o elementach charakterystycznych dla konkretnego utworu.

Programy szkolne (gimnazjum, szkoła średnia) przewidują wiele godzin na omówienie lektur z okresu pozytywizmu. W gimnazjum są to przede wszystkim utwory krótsze – nowele i opowiadania – oraz powieści, np. *Krzyżacy* H. Sienkiewicza i *Faraon* B. Prusa. W liceum akcent ilościowy pada na obszerne powieści. Staramy się o to, by uczniowie gimnazjum i liceum znaleźli w tej książce potrzebne opracowania i odpowiednie dla szkolnych celów komentarze.

Drodzy Uczniowie! Nie zapominajcie, że streszczenie nie zastąpi osobistego bezpośredniego kontaktu z dziełem literackim. Żeby uzyskiwać wysokie oceny, mieć odwagę do zgłaszania się podczas lekcji i samodzielnie realizować zadania pisemne, powinniście najpierw czytać utwór a potem sięgać do opracowania. Przed otwarciem książki z tekstem literackim warto zapoznać się z zagadnieniami omawianymi w szkole w związku z tym dziełem – to znaczy przeczytać tytuły paragrafów w odpowiednim rozdziale niniejszego opracowania – wówczas będziecie wyczuleni na pewne treści oraz elementy formy. Szkolne sukcesy w toku kształcenia, podczas testów gimnazjalnych i egzaminów maturalnych wymagają trwałej i stabilnej wiedzy, a taką daje połączenie lektury dzieła z dobrym komentarzem.

Po zapoznaniu się z lekturą warto poświęcić jeszcze czas na uważne przeczytanie stosownego fragmentu z książki, którą masz, Drogi Czytelniku, przed sobą. Wykorzystaj zdobytą wiedzę podczas lekcji i egzaminów, a nie pożałujesz czasu, który poświęciłeś na dobre przyswojenie dzieła: jego problematyki i formy.

Przed klasówką lub egzaminem, po uprzednim powtórzeniu materiału, warto zajrzeć do końcowego rozdziału: *Powtórka przed sprawdzianem*. Znajdują się tam esencjonalne informacje o autorach, utworach i odpowiednich gatunkach literackich. Przejrzenie tych zapisów ułatwi przypomnienie przyswojonej wiedzy lub zwróci uwagę na zagadnienia, które jeszcze trzeba utrwalić.

Z nadzieją, że książka ta będzie pomocna w szkolnych spotkaniach z literaturą, oddaję w Twoje ręce, Drogi Czytelniku, trzecią część serii *I Ty polubisz szkolne lektury*...

Agata Łukaszek-Piotrowska

Honoriusz Balzak, *Ojciec Goriot*

Życie i twórczość Honoriusza Balzaka

- **Honoriusz Balzak** (Honoré de Balzac) urodził się 20 maja 1799 r. w Tours we Francji, 10 lat po wielkiej rewolucji francuskiej, w czasie znaczących przemian społecznych
- ojciec – wzbogacony chłop; prawdziwe nazwisko: Balssa Honoriusz zmienił później na kojarzące się z pewną rodziną szlachecką; matka Anna Karolina Sallambier – mieszczanka
- rodzina mieszkała w Tours i w Paryżu, Honoriusz był najstarszy wśród czworga rodzeństwa
- po gimnazjum w Paryżu studiował prawo, następnie pracował jako adwokat, potem – notariusz
- 1819 – postanowił zostać pisarzem; chciał utrzymać się z powieści awanturniczych (powstało około 40 drukowanych pod pseudonimami); debiut *Cromwell* – nieudany
- zainwestował w drukarnię, ale stale popadał w długi i był nękany przez wierzycieli
- 1829 r. – śmierć ojca i data publikacji powieści *Ostatni z Szuanów czyli Bretania w roku 1800* – pod własnym nazwiskiem
- twórczość otwiera przed nim paryskie salony, gdzie bryluje dowcipem i oczarowuje kobiety, poznaje wiele znakomitości świata sztuki i nauki
- 1832 r. list od polskiej arystokratki, Eweliny Hańskiej z Rzewuskich, posiadaczki wielkich ziem na Ukrainie, rozpoczyna korespondencję, która później doprowadza do spotkań w różnych miejscach Europy, romansu i małżeństwa w 1850 r. (pół roku przed śmiercią Balzaka)
- twórczość: nowele, sztuki teatralne, powieści awanturnicze poprzedzają ogromny i wartościowy artystycznie cykl *Komedia ludzka* zaplanowany na 137 utworów (powstało 91 powieści; 2472 bohaterów), powiązanych osobami postaci, których losy rozwijane są w kolejnych dziełach; przykładowe utwory: *Ojciec Goriot*, *Jaszczur*, *Eugenia Grandet*, *Poszukiwanie absolutu*, *Lekarz wiejski*, *Kuzyn Pons*, *Stracone złudzenia*, *Blaski i nędze życia kurtyzany*; cykl ten ujawnia zmysł obserwatorski autora, jego talent pisarski, jest też pełnym realistycznych szczegółów dokumentem obyczajowości i sytuacji społecznej Francji w I połowie XIX wieku
- śmierć pisarza – 18 sierpnia 1850 r.

Streszczenie

Akcja utworu toczy się w Paryżu i obejmuje okres trzech miesięcy – od grudnia 1819 do lutego 1820 r. Powieść przedstawia losy bohaterów na tle przemian społecznych, narrator

pokazuje czytelnikowi paryskie salony bogaczy, arystokratów oraz ubogie warunki życia biedaków.

Tytułowy bohater mieszka w pensjonacie pani Vauquer przy ulicy Neuve-Sainte-Genevieve, położonej między Dzielnicą Łacińską a przedmieściem St. Marcel. Narrator drobiazgowo przedstawia to miejsce oraz prowadzącą pensjonat wdowę Vauquer. Mieszkają tu ludzie ubodzy, zaś od stopnia ich uposażenia zależy, jakie zajmują pomieszczenia.

Właścicielka jest osobą samotną, która początkowo interesuje się **Janem Joachimem Goriot**, byłym handlarzem mąką i makaronem, ale wobec jego obojętności rezygnuje z planów matrymonialnych a nawet przypisuje mu różne niestosowne zachowania i skąpstwo.

Narrator ukazuje losy ojca Goriot przed zamieszkaniem u wdowy Vauquer. Jest to postać kontrowersyjna – z jednej strony człowiek interesu o dużych umiejętnościach, z drugiej – osoba wykorzystująca trudną sytuację ludzi i brak towarów na skutek politycznych przesileń, by dorobić się znacznego majątku. Odsprzedawanie zakupionej mąki z dużym zyskiem i handel makaronem wywindowały zyski skromnego kupca tak bardzo, że mógł sobie pozwolić na dostatnie życie i odłożyć spory majątek.

Mniej się poszczęściło ojcu Goriot w życiu rodzinnym. Wcześniej zmarła ukochana żona, osierociwszy dwie córki. Chcąc zastąpić im matkę i być zarazem jak najlepszym ojcem, Goriot rozpieszczał obydwie dziewczynki, potem panny, w konsekwencji doprowadzając je do demoralizacji. Przyzwyczajone do zaspokajania przez ojca wszelkich zachcianek, stale żądały od niego pieniędzy, nie dając mu w zamian nawet odrobiny zainteresowania, a tym bardziej prawdziwych uczuć. Wydane bogato za męża dzięki sporym posagom na zmianę gościły u siebie ojca przez dwa lata, ale źle się u nich czuł ze względu na negatywne nastawienie zięciów. Potem (w 1813 r.) zamieszkał w pensjonacie. Córki odwiedzały go i zabierały resztki pieniędzy lub cenne przedmioty – ojciec Goriot musiał więc zmieniać pokoje na coraz skromniejsze, odmawiać sobie wszystkiego, wyzbywać się sreber i porcelany. Córki odwiedzały go tylko wtedy, gdy potrzebowały pieniędzy. Unikały go, wstydziły się. Starzec cierpiał z powodu odrzucenia, był szczęśliwy, gdy z daleka ujrzał którąś z nich w powozie. Pani Vauquer podejrzewała, że sprowadza sobie młode kobiety.

Tajemniczym i groźnym mieszkańcem pensjonatu jest **Vautrin** – postawny mężczyzna o groźnym spojrzeniu, o którego przeszłości można się tylko domyślać, że ma na sumieniu coś złego. Ma on szczególny przywilej – posiada własny klucz od zewnętrznych drzwi i często gości w nocy jakieś osoby (pożycza wdowie pieniądze, dlatego jest traktowany wyjątkowo).

Mieszka tu również młodzieniec ze zubożałej rodziny szlacheckiej, **Eugeniusz de Rastignac**, który przybył do Paryża, by studiować prawo i w przyszłości zapewnić sobie i bliskim lepsze życie. Przeżywa udręki związane z poniżającym poczuciem, że jest biedakiem, pragnie zmiany sytuacji. Oprócz niego w pensjonacie mieszka kilku innych studentów znajdujących się w podobnym położeniu.

Grono osób wynajmujących pokoje u wdowy Vauquer jest liczne. Można wymienić jeszcze odtrąconą przez ojca Wiktorynę Taillefer i jej ciotkę, panią Couture, zgorzkniałą starą

pannę Michonneau, nudziarza Poireta, służących Krzysztofa i kucharkę Sylwię. Razem mieszkańcy pensjonatu tworzą mikrospołeczeństwo, w którym można obserwować mechanizmy ogólnospołeczne, różnorodność typów ludzkich oraz indywidualizm (a nawet tajemniczość) każdej osoby.

Rastignac po przybyciu do Paryża odwiedził wicehrabinę de Beauséant, osobę wpływową, do której miał list polecający od swojej ciotki, pani de Marcillac. Na balu poznał Anastazję de Restaud, córkę ojca Goriot, która bardzo mu się podoba. Zostaje przez nią zaproszony. Po balu wraca do pensjonatu, gdzie obserwuje dziwne rzeczy: Goriot ugniata srebra a Vautrin dyskretnie wprowadza jakieś tajemnicze osoby.

Niedługo później wyjaśnia się, dlaczego Goriot ugniatał srebrne przedmioty – chciał wykupić za nie weksel Anastazji. Staruszek oburza się, gdy słyszy opowieść pani Couture o poniżającym traktowaniu Wiktoryny przez jej ojca (uważa, że nie jest jego dzieckiem) i brata. Sam nie dostrzega i nie komentuje postępowania własnych córek.

Podczas odwiedzin u hrabiny de Restaud Rastignac orientuje się, że ma ona kochanka, hrabiego Maksyma de Trailles. Został zaproszony jako krewny wicehrabiny de Beauséant, na której względach szczególnie zależało córce Goriota. Lokaj daje mu odczuć, że jest biedakiem. Pytanie o ojca Goriot, który wychodził z domu hrabiny, wywołuje chłodne reakcje. Student dowiaduje się, że w Paryżu ludzi docenia się przede wszystkim na podstawie posiadanych pieniędzy.

Rastignac odwiedza wicehrabinę de Beauséant i poznaje jej kochankę, margrabiego z Portugalii d' Ajuda-Pinto, mającego plany małżeńskie wobec innej osoby niż jego bogata kuzynka. Od niej Rastignac dowiaduje się o obu córkach Goriot. Anastazja de Restaud ze względu na pozycję i pochodzenie męża bywa w jej salonie, zaś Delfina de Nucingen, żona gracza giełdowego, zazdrości siostrze tego i może być w tej sytuacji szansą dla Rastignaca na szybszy awans społeczny niż osiągnięty przez wykształcenie. Wicehrabina radzi Eugeniuszowi, żeby został jej kochankiem i ułatwił sobie karierę w paryskim świecie, zaś ona zaprosi ją do siebie.

Rastignac wysłał list do matki prośbą o pieniądze (1200 franków). Chce za nie odpowiednio się ubrać, by dobrze czuć się w środowisku arystokracji i bogaczy. Wie, że to zaprocentuje, jednak uważa siebie za takiego samego jak córki Goriot, których postępowaniem był przecież oburzony. Wzbudza sympatię Vautrina, który doradza mu awans inną drogą – przez małżeństwo z Wiktoryną. Jeśli jej brat zginie w pojedynku (do którego zostanie sprowokowany przez Vautrina), Wiktoryna wróci do łask ojca i będzie bardzo bogata. Ta droga wydaje się Rastignacowi odrażająca i student rezygnuje z oferty.

Pelen współczucia dla ojca Goriot Rastignac wysłuchuje jego opowieści o córkach. Jest on wyrozumiałym i kochającym ojcem, mimo przykrości, jakich doznaje – winą za ten stan rzeczy obarcza zięciów. Rastignac opowiada starcowi o Delfinie, którą niedawno poznał. Ojciec pragnie za wszelką cenę szczęścia córki. Z chęcią przystanie na jej romans z Eugeniuszem. Rastignac wygrywa sporą kwotę w domu gry, gdzie przebywa z Delfiną. Część pieniędzy zwraca kobiecie, zaś drugą część jeszcze pomnaża i 1500 franków odsyła matce. Student zostaje kochankiem Delfiny.

Spis treści

Uwagi wstępne	5
Honoriusz Balzak, <i>Ojciec Goriot</i>	6
Życie i twórczość Honoriusza Balzaka	6
Streszczenie	6
Główne wątki i postaci	11
Postaci drugoplanowe	16
Społeczeństwo francuskie w powieści Balzaka	18
Walory uniwersalne dzieła	19
<i>Ojciec Goriot</i> jako powieść realistyczna	20
Fiodor Dostojewski, <i>Zbrodnia i kara</i>	21
Fiodor Dostojewski – informacje biograficzne	21
Geneza utworu	22
Streszczenie	24
Czas i miejsce akcji	29
Kompozycja	30
Charakterystyka i losy głównego bohatera	31
Religijna grzesznica – Sonia	33
Inni bohaterowie	34
Uniwersalne przesłanie	37
Powieść polifoniczna	39
Bolesław Prus, <i>Kamizelka</i>	41
Okoliczności powstania i publikacji noweli <i>Kamizelka</i>	41
Streszczenie	41
Motyw miłości małżeńskiej	42
<i>Kamizelka</i> wobec zagadnień epoki pozytywizmu	43
Cechy noweli	44
Bolesław Prus, <i>Lalka</i>	45
Życie i twórczość Bolesława Prusa	45
Okoliczności powstania i publikacji <i>Lalki</i> , wyjaśnienie tytułu	45
Streszczenie	46
Przegląd wątków	56
Czas i miejsce akcji	57
Powieść o trzech pokoleniach	58
Romantyk Ignacy Rzecki	60
Stanisław Wokulski – romantyk i pozytywista	61
Julian Ochocki – pozytywista-marzyciel	65
Historia na kartach powieści	65
Obraz i ocena społeczeństwa polskiego w <i>Lalce</i>	67
Forma utworu	70
Bolesław Prus, <i>Faraon</i>	72
Geneza utworu	72
Streszczenie	73
Czas i miejsce akcji	80
Sylwetki bohaterów	81

Obraz społeczeństwa egipskiego	85
Trudna doła ludu	86
Rola arystokracji	87
Potęga kapłanów i znaczenie religii	88
Źródła kryzysu państwa i planowane reformy	89
Przyczyny klęski Ramzesa XIII	90
Sukcesy Herhora	91
Znaczenie powieści Prusa	92
Cechy powieści historycznej	93
Henryk Sienkiewicz, <i>Latarnik</i>	94
Życie i twórczość Henryka Sienkiewicza	94
Okoliczności powstania i publikacji utworu	95
Streszczenie	96
Postać emigranta Skawińskiego	97
Wymowa i artyzm noweli	98
Cechy noweli	100
Henryk Sienkiewicz, <i>Potop</i>	101
Okoliczności powstania i publikacji utworu	101
Streszczenie	102
Wydarzenia i postaci historyczne	110
Struktura społeczna Polski w XVII w.	111
Ocena społeczeństwa na kartach <i>Potopu</i>	113
Kontrowersyjna postać Kmicica	113
Andrzej Kmicic a Jacek Soplica	115
Wątek miłosny	116
<i>Potop</i> jako powieść <i>ku pokrzepieniu serc</i> – wymowa utworu	117
Powieść historyczna	118
Złożona struktura i język <i>Potopu</i>	118
Henryk Sienkiewicz, <i>Quo vadis</i>	121
Geneza powieści	121
Streszczenie	122
Elementy historyczne	128
Sylwetki i ocena pogan	129
Pierwsi chrześcijanie	130
Konfrontacja kultury Rzymian i chrześcijan	132
Miłość Ligii i Winicjusza	133
<i>Quo vadis</i> – kicz czy arcydzieło?	134
Powieść historyczna	135
Henryk Sienkiewicz, <i>Krzyżacy</i>	136
Geneza utworu, źródła historyczne	136
Streszczenie	137
Czas i miejsce akcji	144
Historia w powieści	146
Bohaterowie	147
Postawa średniowiecznego rycerza	151
Ocena postępowania Krzyżaków	152
Cechy powieści historycznej	153

Maria Konopnicka, <i>Mendel Gdański</i>	155
Życie i twórczość Marii Konopnickiej	155
Streszczenie utworu	156
Charakterystyka i losy tytułowego bohatera	157
Zagadnienie antysemityzmu	159
Cechy noweli	160
Maria Konopnicka, <i>Miłosierdzie gminy</i>	161
Streszczenie	161
Licytacja ludzi i fałszywe miłosierdzie	162
Losy i charakterystyka głównego bohatera	162
Cechy noweli	163
Eliza Orzeszkowa, <i>Nad Niemnem</i>	164
Życie i twórczość Elizy Orzeszkowej	164
Streszczenie powieści	165
Bohaterowie	169
Obraz i ocena ziemiaństwa po 1864 r.	176
Szlachta zaściankowa i jej codzienność	177
Konflikt między Korczyńcem a Bohatyrowiczami	179
Motyw powstania styczniowego – Mogiła	179
Dzieje rodu Bohatyrowiczów, legenda o Janie i Cecylii	180
Realizacja haseł pozytywizmu	181
Stosunek bohaterów do pracy	182
Wątek miłosny	184
Tradycja epicka w powieści	185
Cechy gatunkowe	186
Eliza Orzeszkowa, <i>Gloria victis</i>	187
Streszczenie	187
Bohaterowie	187
Interpretacja tytułu. Hołd bohaterom powstania styczniowego	189
Sposób prowadzenia narracji	190
Powtórka przed sprawdzianem	192
Bibliografia	198